

УДК 378.4/6-025.13(477)

## Основні напрями урегулювання нормативно-правової бази у сфері розвитку наукової діяльності

**Єрмаченко В.Є.**

кандидат економічних наук, професор кафедри туризму  
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

**Литовченко І.В.**

кандидат економічних наук,  
доцент кафедри економіки та соціальних наук  
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

**Ачкасова О.В.**

кандидат економічних наук,  
доцент кафедри економіки та соціальних наук  
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

У статті розглянуто основні нормативно-правові акти у сфері регулювання наукової та науково-технічної діяльності, їх сутність та недоліки. Ідентифіковано ключові проблеми й переваги впровадження та використання рейтингової системи оцінки діяльності, зокрема, молодих учених, в якій наукові здобутки оцінювалися б за визначеною шкалою балів, та безпосередньо закладів вищої освіти у цілому. Крім того, запропоновано структурувати нормативно-правову базу розвитку наукової діяльності за основними напрямками.

**Ключові слова:** наукова діяльність, інноваційна діяльність, нормативно-правові акти, технологічні парки, заклади вищої освіти, рейтинг, молоді вчені.

Єрмаченко В.Є., Литовченко І.В., Ачкасова О.В. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УРЕГУЛИРОВАНИЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ БАЗЫ В СФЕРЕ РАЗВИТИЯ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассмотрены основные нормативно-правовые акты в сфере регулирования научной и научно-технической деятельности, их сущность и недостатки. Идентифицированы ключевые проблемы и преимущества внедрения и использования рейтинговой системы оценки деятельности, в частности, молодых ученых, в которой научные достижения оценивались бы по определенной шкале баллов, и непосредственно учреждений высшего образования в целом. Кроме того, предложено структурировать нормативно-правовую базу в сфере развития научной деятельности по основным направлениям.

**Ключевые слова:** научная деятельность, инновационная деятельность, нормативно-правовые акты, технологические парки, учреждения высшего образования, рейтинг, молодые ученые.

Yermachenko V.E., Lytovchenko I.V., Achkasova O.V. MAIN DIRECTIONS OF REGULATION OF NORMATIVE LEGAL BASIS IN SCIENTIFIC ACTIVITY DEVELOPMENT

The article considers with the main normative and legal acts in the field of regulation of scientific and scientific-technical activity, their essence and disadvantages. The key problems and advantages of introducing and using a rating system for the assessment of the activity of young scientists in particular, in which the scientific achievements would be evaluated according to a certain scale of marks, and directly to institutions of higher education in general, were identified. In addition, it is proposed to structure the legal and regulatory framework in the field of development of scientific activity in the main directions.

**Keywords:** scientific activity, innovation activity, legal acts, technological parks, higher education institutions, rating, young scientists.

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Найголовнішим джерелом зростання якості вищої освіти залишається її науковий складник. Наука в закладах освіти є обов'язковою та невід'ємним складником освітньої діяльності, визначає її зміст і відповідність сучасним вимогам часу та потребам суспільства [1]. Науковці університетів забез-

печують власне наукове зростання саме через виконання актуальних досліджень і науково-технічних розробок, а отримані нові знання науковців і студентів університетів є основою для забезпечення виходу нашої держави на новий рівень міжнародної інтеграції, прогресу інноваційного розвитку економіки України, тому першочерговими стають завдання, спря-

мовані на збереження науково-технологічного потенціалу країни.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Ціла плеяда вчених значну увагу у своїх працях приділила питанню дослідження вітчизняного і міжнародного досвіду функціонування та організації наукової діяльності, проблемам та перспективам рейтингування наукової діяльності навчальних закладів, удосконаленню нормативно-правової бази у цій сфері, зокрема: Л. Антонюк, В. Бесчастний, І. Драч, В. Московкін, В. Сацик, Н. Христинченко та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Проте, незважаючи на чисельність наявних розробок та досліджень, основними проблемами та перешкодами на шляху трансформації наукової сфери до міжнародних стандартів залишається питання систематизації законодавчих актів та постанов у рамках єдиного закону, вдосконалення існуючого законодавства, створення надійної та ефективної правової охорони інтелектуальної власності, дієвого механізму та методики рейтингування наукової діяльності.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою дослідження є систематизація наявного зарубіжного та вітчизняного досвіду структурування та змісту нормативно-правової бази у сфері розвитку наукової діяльності, що дасть змогу на цій основі обґрунтувати і запропонувати необхідні напрями її вдосконалення.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Дослідження законодавчого підґрунтя розвитку наукової діяльності доцільно розпочати з класифікації установ, які здійснюють організацію наукової діяльності в Україні та є законодавцями в науковій сфері. Отже, розглянемо сім взаємопов'язаних секторів науки України та їх основні види досліджень [2]:

1) Міністерство освіти і науки України здійснює організацію та фінансування української науки; Національна рада України з питань розвитку науки і технології забезпечує ефективну взаємодію представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

2) Національна академія наук України як вища державна наукова самоврядна установа, яка організовує і здійснює фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших природничих, технічних, суспільних та гуманітарних наук;

3) національні галузеві академії наук, у коло їх компетенцій входить координація, організація і проведення досліджень у відповідних галузях науки і техніки, взаємодія з відповідними органами державної влади;

4) громадські спеціалізовані академії, які здійснюють наукові дослідження на громадських засадах за профілем наукової діяльності вчених;

5) відомчі галузеві академії, галузеві науково-дослідні інститути, підпорядковані міністерствам і відомствам;

6) наукові товариства – громадські спеціалізовані організації;

7) заклади вищої освіти – університети, академії, інститути, що мають науковий підрозділ, частину, відділ, сектор, які займаються науково-дослідною роботою.

У праці І.Є. Драча [3] визначено види досліджень відповідно до сектору науки: академічний (установи Національної академії наук України, інші державні галузеві академії), галузевий (наукові підрозділи відомств і організацій різних сфер народного господарства), освітня (заклади вищої освіти), заводський (науково-дослідні підрозділи, що входять до складу виробничих об'єднань), підприємницький (недержавні наукові організації – інкубатор, технопарк, технополіс). Кожен із цих секторів науки спрямований на вирішення конкретних проблем залежно від приналежності до певного ієрархічного рівня [3; 4]. Так, академічний сектор науки проводить переважно фундаментальні дослідження, незначною мірою – прикладні, а підприємницький сектор – виключно прикладні розробки.

Кожен сектор науки потребує законодавчого підґрунтя для ефективного функціонування та розвитку. І.Є. Драч та Н.П. Христенко [3; 4], які ґрунтовно займаються проблемами законодавчого регулювання науково-технічної сфери, вважають, що зміни у сфері державного управління мають спрямовуватися на побудову ієрархічної, горизонтально розгалуженої, функціонально відповідальної системи центральних органів виконавчої влади на засадах програмно-цільового підходу. Вченими доведено необхідність гармонізації чинної нормативно-правової бази наукової та науково-технічної діяльності зі стандартами європейської наукової спільноти.

Існуюче законодавство України, яке регулює наукову сферу, включає сукупність законів та інших підвідомчих нормативно-правових актів, що спрямовані на упорядкування та організацію суспільних відносин у сфері науки

та техніки. Як зазначає Н. Христинченко [4], класифікація нормативно-правових актів за юридичною силою правового акту дає змогу визначити місце та роль акту у цій системі, важливість його нормативного та правового регулювання.

Безперечно, найвищим законодавчим актом є Конституція України [5], яка встановлює загальні засади здійснення наукової, технічної та іншої діяльності, положення, відповідно до якого така діяльність захищається на рівні держави, та визначає загальні положення щодо відповідальності за порушення у цій сфері.

Наступною ланкою є закони України. Основними законами, які регулюють наукову та науково-технічну діяльність, є закони України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про наукову та науково-технічну експертизу», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» тощо.

Одним із перших кроків України на шляху до євроінтеграції стало ухвалення на початку 90-х років ХХ ст. Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності», який 1998 р. було замінено Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Цей Закон було кардинально оновлено в 2015 р. [2].

Так, Законом визнаються правові, організаційні та фінансові засади функціонування та розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створюються умови для її провадження, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади. Передбачено врегулювання відносин та створення умов для підвищення ефективності наукових досліджень і використання їх результатів для забезпечення розвитку всіх сфер суспільного життя. Значною перевагою і своєрідним проривом у галузі науки є той факт, що в Законі видатки на наукову і науково-технічну діяльність за рахунок державного бюджету є захищеними статтями видатків бюджету. Крім того, держава гарантує забезпечення бюджетного фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% валового внутрішнього продукту України.

Досить велике значення для розвитку наукової сфери має Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки та техніки» [6], відповідно до якого визначено пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 р. (до 10 років).

У Законі зазначається, що реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки

забезпечується шляхом розроблення та виконання за визначеними пріоритетними тематичними напрямами. Пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок законодавство тлумачить як напрями фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок, що визначаються на середньостроковий період (до п'яти років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки для забезпечення їх реалізації [6].

Свою чергою, більш детально та обґрунтовано підійшли до проблеми аналізу законодавства України та ЄС у сфері інноваційної діяльності група українських та європейських фахівців у рамках діяльності проекту ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні» [7]. У своїй роботі вчені звертають увагу на актуальність упровадження Закону «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та стверджують про ігнорування здебільшого на практиці нецільового спрямовування коштів на реалізацію кожного з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, обсяг яких щорічно визначається законом про державний бюджет України. Поза увагою науковців не залишилися питання про державні цільові науково-технічні програми. З одного боку, їхня роль під час реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки шляхом концентрації науково-технічного потенціалу держави для розв'язання найважливіших природничих, технічних і гуманітарних проблем, з іншого – завищене фінансування їх виконання для формування позитивного іміджу організації – виконавця НДДКР [2].

Наступна група нормативно-правових актів у сфері науки включає відповідні постанови КМУ, акти президента України, акти МОН України тощо.

Міністерство освіти та науки як вищий центральний орган виконавчої влади вправі видавати свої акти на виконання державної політики у сфері науки. Варто зазначити, що саме на МОН та його органи покладений основний тягар з утілення державної наукової політики у життя [3; 9].

Відповідно до Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», поняття «наукова діяльність» – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Тобто поняття складне та багатоємне, передбачає послідовність процедур від створення наукового

результату, захисту прав, мотивації публікаційної активності до комерціалізації продукту та міжнародного визнання.

У межах дослідження проводився аналіз постанов, розпоряджень КМУ та наказів МОН, спрямованих на виконання державної політики у сфері науки щодо: захисту й оцінки вартості об'єктів права інтелектуальної власності; інноваційної діяльності та трансферу науково-технічних розробок; міжнародної наукової діяльності; сприяння розвитку обдарованої молоді, розвитку наукової активності.

Так, було визначено, що сучасні умови розвитку країни потребують суттєвих змін та структурних перетворень законодавства України в питаннях захисту і оцінки вартості об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи реалізацію механізмів виплат авторам винагород за їхні новітні розробки. Проте справедливо відзначити, що з 2016 р. було розпочато всеукраїнське громадське обговорення реформи державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні за участі віце-прем'єра Степана Кубіва, першого віце-прем'єр-міністра економічного розвитку та торгівлі України. Першочерговим завданням проведення змін у сфері інтелектуальної власності є створення умов, за яких інтелектуальна власність (ІВ) стимулюватиме зростання економіки, а також створення ефективної та оптимальної системи правового захисту інтелектуальної власності, зміну устрою колективного управління майновим авторськими і суміжними правами.

Реформування у сфері ІВ включає гармонізацію національного законодавства з правом ЄС, що передбачає створення нормативно-правової бази, яка матиме на контролі виконання: Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в українському законодавстві та адаптацію до сучасних економічних та політичних умов; акту про збільшення кари за порушення прав у сфері інтелектуальної власності та її охорони. Крім того, спрощена система державної влади з питань ІВ сприятиме прозорості, якості та ефективності процедур набуття та розпорядження правами інтелектуальної власності.

Наукова діяльність виступає у стійкому взаємозв'язку з інноваційною політикою. Вироблення та реалізація ефективної державної науково-технічної та інноваційної політики щодо активізації наукової діяльності ЗВО потребують певного вдосконалення управління у сфері науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та реалізації інновацій.

Правові основи розвитку інноваційної діяльності в Україні становить система законодавчих і підзаконних актів, які регулюють різнобічні суспільні відносини в процесі життєвого циклу інновацій, у тому числі й під час створення технопарків.

Перелік напрямів інноваційної сфери міститься в Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» (остання редакція від 05.12.2012 до цих пріоритетів, які затверджені до 2021 р.).

У ст. 1 Закону [9] вказано, що інноваційна діяльність – це діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок. На реалізацію цього положення спрямовані норми Закону [10], в якому введено поняття про цільові субсидії на трансфер технологій (ст. 1): це фінансове сприяння, що надається державою для реалізації трансферу технологій. Проте на практиці відбувається протилежна ситуація: вилучаються науково-технічні розробки, здійснені за кошти державного бюджету, та підлягають зарахуванню до спеціального фонду державного бюджету України, на рахунки головних розпорядників бюджетних коштів, при цьому нехтуються інтереси та мотиваційні фактори наукових організацій та вчених.

Аналіз сучасного стану законодавства за напрямом «інноваційна діяльність та трансфер науково-технічних розробок» дає змогу зробити такі висновки.

Відсутня обґрунтована і дійова інноваційна політика, декларативний та непослідовний характер чинної з 1999 р. Концепції інноваційного розвитку України, відсутність мотиваційних механізмів та невиконання загально-державних заходів у встановлені терміни у цьому напрямі [9].

Наявна в Україні система інноваційної інфраструктури є функціонально неповною та недостатньо розвинутою, в інноваційному середовищі практично відсутні такі структурні утворення, як венчурні фонди та реально функціонуючі центри трансферу технологій. Єдиною інноваційною структурою в Україні фактично залишалися технологічні парки, які майже не працюють.

Сьогодні вимагає проведення дієвої і компетентної державної політики у сфері міжнародної наукової діяльності. Ст. 66 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» гарантує державну підтримку міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва, створює необхідні правові та економічні умови для здійснення

суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності вільних та рівноправних відносин із науковими та науково-технічними організаціями, іноземними юридичними особами тощо. Так, у 2015 р. президент підписав Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» від 15.07.2015 № 604-VIII, згідно з яким Україна стала асоційованим членом Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» із загальним бюджетом близько 80 млрд. євро, розрахованої на 2014–2020 рр. Основними її завданнями є: зробити Європу привабливим місцем для першокласних науковців; сприяти розвитку інноваційності та конкурентоспроможності європейської промисловості і бізнесу; за допомогою науки вирішувати найбільш гострі питання сучасного європейського суспільства [11].

Відповідно до цих завдань, Програма «Горизонт 2020» поділена на три основні напрями: 1) передова наука в усіх галузях знань, у тому числі гуманітарних; 2) лідерство у галузях промисловості; 3) суспільні виклики, з широким спектром дослідницьких проектів. Зазначені напрями, своєю чергою, поділені на кілька тематичних конкурсів кожен.

Міністерством освіти і науки переважно на базі ЗВО та НУ створено мережу національних і регіональних контактних пунктів для консультування щодо можливостей програми «Горизонт 2020» потенційних учасників, допомоги у пошуку партнерів тощо. На рівні міністерства також було прийнято низку нормативних актів, які сприяють оприлюдненню наукових результатів та підвищенню статусу української науки. Зокрема, Наказом МОН «Про визначення основних напрямів використання бюджетних коштів відповідно до міжнародних договорів України на 2017 рік» від 28.02.2017 № 329 [12] було затверджено розподіл бюджетних коштів, передбачених у державному бюджеті на 2017 р., для фінансування міжнародних наукових заходів на суму 800 тис. грн. Наказом МОН «Про фінансування спільних українсько-французьких науково-дослідних проектів у 2017 році» від 20.03.2017 № 442 [13] було затверджено розподіл коштів, передбачених для фінансування у 2017 р. спільних науково-дослідних проектів, які виконуватимуться в рамках українсько-французького науково-технічного співробітництва, на суму 1 372 тис. грн.

Отже, останнім часом в Україні на національному рівні активно піднімаються питання розвитку міжнародного співробітництва та євроінтеграції. Такий підхід у роботі керівного апарату країни сприятиме визнанню української науки на міжнародному рівні.

Наступним напрямом аналізу законодавчої бази є сприяння розвитку обдарованої молоді. Наукова діяльність у ЗВО створює підґрунтя для розвитку творчого потенціалу молоді, участь у наукових дослідженнях сприяє формуванню в них творців нового інтелектуального продукту. Міністерством освіти і науки започатковано щорічний конкурс наукових робіт із природничих, технічних та гуманітарних наук, основними завданнями якого є виявлення та розвиток обдарованих студентів, сприяння реалізації їх здібностей; стимулювання творчого самовдосконалення студентської молоді; популяризація досягнень науки, техніки та інноваційних технологій; залучення провідних учених, наукових, науково-педагогічних працівників до творчої роботи з обдарованою молоддю.

Сьогодні в нашій країні розроблено та впроваджено сучасний механізм стимулювання та впровадження результатів досліджень молодих учених, спрямований на розкриття їх наукової особистості. Так, Указом Президента України «Про Положення про щорічну премію Президента України для молодих учених» від 12 червня 2000 р. № 779 започатковано щорічні премії за видатні досягнення в галузі природничих, технічних та гуманітарних наук, які сприяють розвитку науки [12].

Крім того, з 1994 р. для підтримки молодих науковців Національної академії наук, які проводять перспективні наукові дослідження в галузі природничих, технічних, гуманітарних і суспільних наук, започатковано стипендії Президента України для молодих учених. У 2016 р. для забезпечення підтримки молодих учених, створення ними дослідницьких груп для вирішення актуальних проблемних питань, формування творчого покоління молодих науковців у різних галузях науки, конкурентоздатних на міжнародному ринку праці, вперше було оголошено конкурсний відбір проектів наукових досліджень і розробок за рахунок коштів державного бюджету.

Погоджуємося з думкою В.М. Бесчастного, який у своїй публікації [14] звертає увагу на проблеми стимулювання молодих науковців та перенесення акцентів в оцінці результатів діяльності вчених від кількісного показника до якісного. Вчений пропонує створити рей-

тингову систему оцінки діяльності молодих учених, в якій наукові здобутки оцінювалися б за визначеною шкалою балів. Такий підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності університету серед провідних ЗВО України та світу.

Перший рейтинг вищих навчальних закладів був опублікований у 1983 р. [15] журналом US News and World Report і мав на меті визначити найкращий американський коледж. Нині існує безліч рейтингів вищих навчальних закладів, що дають змогу оцінити позицію навчального закладу як у глобальному порівнянні (наприклад, Шанхайський рейтинг, QS World University Rankings), так і в регіональній (наприклад, європейській) [16] або національній системі координат (консолідований рейтинг ВНЗ України) [17; 18]. Рейтинги вищих навчальних закладів, а особливо світові, є відображенням загального визнання та популярності, чого зараз дуже не вистачає українським закладам вищої освіти.

Серед основних причин відсутності українських університетів у світових та регіональних рейтингах є слабка цитованість викладачів вітчизняних університетів та мала кількість публікацій в іноземних джерелах та виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, зокрема Scopus, Web of Science [18; 19].

Вагомою причиною відсутності українських університетів у рейтингах є обмежене фінансування наукової роботи у цих закладах зокрема і в Україні загалом.

Водночас в Україні не залишається поза увагою напрям «розвиток наукової активності». Вагомі наукові здобутки і реальні науково-технічні розробки, виконані за участі ЗВО, щорічно відзначаються державними преміями України в галузі науки і техніки, цим самим мотивують учених розвивати науковий потенціал вітчизняних університетів.

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2], особливу увагу приділено питанню авторитету науковців у складі експертних груп. Йдеться про якість публікацій та міжнародне визнання експерта в науковій спільноті як ученого. Іншим не менш важливим для розвитку науки в Україні є Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу», який визначає правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та нау-

ково-технічної експертизи для забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проєктів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки ефективності використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень.

Розвиток національного законодавства щодо організації та координації наукової діяльності має враховувати досвід високорозвинених країн.

Науковий інтерес представляє праця [4], де автор пропонує вивчити досвід організації наукової та освітньої діяльності Сполучених Штатів Америки та Німеччини, узагальнити його для можливості використання в Україні. Особливістю наукової діяльності США є функціонування поряд із багатопрофільними університетами дослідницьких університетів. Основними завданнями розвитку дослідницьких університетів США виступають: підтримка фундаментальної, академічної науки, робота на реальний сектор економіки, налагодження комунікаційної політики з промисловим бізнесом, формування конкурентоспроможного фахівця у сфері бізнесу та наукових досліджень тощо [4]. В основі найпотужнішої і найефективнішої американської вузівської науки лежить принцип гармонійної взаємодії освіти і задоволення потреб корпоративного сектору. Беззаперечною перевагою та одним з основних напрямів розвитку наукової діяльності США є державно-приватне партнерство, в основі якого лежить фінансова допомога підприємству на стадії комерціалізації наукового винаходу і перетворення його в інновацію. Крім того, одним із напрямів інноваційної діяльності та розвитку НДДКР є використання податкового кредиту у стимулюванні інноваційного підприємництва.

Іншим прикладом ефективною та цілеспрямованою державною програмою є законодавство Литви, спрямоване на розвиток депресивних регіонів. У країні створено та успішно функціонує розвинутий технологічний парк із розроблення та виробництва мікроелектронних компонентів, засобів телекомунікації та програмного забезпечення в провінції міста Катанія.

Сьогодні у Литовській Республіці до наукової та інноваційної сфер належать: шість наукових і технологічних парків, 33 підприємські інформаційні центри, які допома-

гають підприємцям-початківцям, промислові та технологічні підприємницькі інкубатори та Литовське агентство економічного розвитку, основним завданням якого є заохочення й залучення прямих інвестицій у Литву, поліпшення інноваційного клімату країни, збільшення експортних можливостей, надання допомоги підприємствам країни для виходу на міжнародні ринки, а також утвердження за кордоном високого ділового іміджу Литви [7, с. 49].

У науковому дослідженні [7, с. 49] здійснено детальний аналіз законодавства провідних країн СНД, що регламентує наукову та інноваційну діяльність, зокрема Російської Федерації: Закон РФ «Про інноваційну політику та державну інноваційну діяльність» та низку похідних від нього. У Казахстані застосовуються лише положення рамкового Закону Республіки Казахстан «Про інноваційну діяльність» (2002 р.). Білорусь схильна до регулювання розвитку лише певних елементів національної інноваційної системи (Закон Республіки Білорусь «Про основи державної науково-технічної політики» (1997 р.). За предметною спрямованістю законодавство Росії і Білорусі переважно нормує політику держави в інноваційній сфері. Щодо України і Казахстану, то інноваційна діяльність розглядається та регулюється як соціально-економічний феномен [7, с. 22].

Характерною особливістю наукової діяльності Російської Федерації у цілому та технопаркової інноваційної інфраструктури зокрема, є концентрація науки лише в декількох регіонах та створення і розвиток технологічних парків на базі промислових підприємств і науково-дослідних інститутів. Цікавим є досвід Росії в питанні підготовки кадрів, проводиться навчання менеджерів в інвестиційній сфері, які зможуть досліджувати ринок інтелектуальних продуктів, створювати інноваційні структури з урахуванням потреб регіону.

Під час порівняння законодавства України з провідними країнами світу та ЄС слід прийняти до уваги дві важливі обставини. Згідно з першою, держава реалізує «стратегію виживання науки», її функціонування побудоване на «ентузіазмі» вчених, недостатньому фінансуванні та недосконалому базового рамкового законодавства. Друга обставина пов'язана з наявністю досконалої законодавчо відрегульованої інноваційної сфери, зокрема в питаннях розвитку непрямих інструментів її регулювання, що є наслідком пошуку додат-

кових заходів інтенсифікації інноваційної діяльності.

Погоджуємося з думкою вчених, які стверджують, що «в нормативному полі України, яке регулює процеси розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, існує протиріччя між достатньо проробленими положеннями рамкового законодавства та слабкістю і порівняною вузькістю спектру інструментарію, який має бути застосованим для їх практичної реалізації» [7].

До позитивних змін у законодавстві за цим напрямом можна віднести укрупнення із 41 до семи пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, що забезпечить концентрацію ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Для порівняння: у Німеччині – п'ять наукових пріоритетів, Росії – вісім, Японії – шість.

Окрім того, позитивним є той факт, що в чинному законодавстві України більш-менш чітко прописаний механізм реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, але лишається проблема відсутності механізму їх реалізації в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [7, с. 28].

Отже, аналіз законодавства щодо наукової діяльності за основними напрямками дає змогу зробити такі висновки та рекомендації.

По-перше, захист і оцінка вартості об'єктів права інтелектуальної власності в Україні практично відсутня, тому набувають актуальності питання реформування правової охорони.

По-друге, виявлені проблеми зумовили доцільність розроблення рекомендацій щодо корегування нормативної бази за напрямом «інноваційна діяльність та трансфер технологій»: створити ефективне законодавче та методичне підґрунтя для спрощення процедури трансферу та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності у ЗВО; посилити співробітництво на національному та міжнародному рівні у сфері трансферу та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності між ЗВО та Національним органом інтелектуальної власності; вдосконалити нормативну базу, яка регулювала у формі наукових парків масову інноваційну діяльність, що не потребують жодних пільг із боку держави і ґрунтуються виключно на інтересах і мотивації всіх учасників інноваційного процесу. Діючі закони про технологічні парки мають бути доповнені нормами для спрощення рецен-

зування і прийняття інноваційних проектів із боку органів державної влади і включали б у цю процедуру ринок високих технологій; удосконалити законодавство з розподілу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, на замовлення тощо.

По-третє, Україна активно підтримує курс на євроінтеграцію, проте в законодавчих та підзаконних актах відсутні рекомендації щодо урегулювання фінансових зобов'язань під час виконання міжнародних проектів та грантів.

По-четверте, щодо аналізу законодавчих актів, які контролюють виконання принципу сприяння розвитку обдарованої молоді та наукової активності, то варто зазначити про слабку мотивацію самих науковців.

**Висновки з цього дослідження.** Таким чином, законодавча база розвитку інноваційної діяльності в Україні вдосконалюється роками та є дуже багатогранною, хоча й слабо корелює між собою. Запропоновано структурувати нормативно-правову базу у

сфері розвитку наукової діяльності за основними напрямками: інноваційна діяльність та трансфер науково-технічних розробок; міжнародна наукова діяльність; сприяння розвитку обдарованої молоді; розвиток наукової активності; фінансування НДР. Такий підхід забезпечує структуроване уявлення про зміни в законодавчій базі за роками та за окремим напрямом розвитку наукової діяльності, що дає змогу чітко визначити цілі, здійснити їх упорядкування, надати можливість кожному представнику трудового колективу бачити орієнтири та перспективи власного саморозвитку і розвитку своєї організації, розробляти плани їхнього покрокового досягнення та послідовно оцінювати результати.

Перспективним напрямом подальших досліджень є ідентифікація та пошук шляхів нівелювання недоліків нормативно-правової бази щодо рейтингування закладів вищої освіти та критеріїв оцінювання окремих учених для поглиблення інтеграції та приєднання до світової наукової спільноти.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 3. Ст. 25. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-192>.
3. Драч І.Є. Інноваційно-проектна діяльність у системі рейтингового оцінювання ВНЗ України. Науковий вісник НГУ. Серія «Економіка та управління». 2012. № 5. С. 126–131.
4. Христинченко Н.П. Національні особливості механізму організації наукової діяльності. Митна справа. 2014. № 3(93). Ч. 2. С. 256–261.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
6. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 08.09.2011. Відомості Верховної Ради (ВВР), редакція від 05.12.2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
7. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». К.: Фенікс, 2011. 350 с.
8. Наука в університетах. П'ятирічний досвід діяльності Ради проректорів із наукової роботи вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації та директорів наукових установ МОН України / За заг. ред. члена-кореспондента НАН України М.Ю. Ільченка. К.: ЕКМО, 2010. 356 с.
9. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
10. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» № 143-V від 14.09.2006 (редакція від 01.01.2011). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/143-v>.
11. Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». URL: <http://mon.gov.ua/activity/mizhnarodni-zvyazki/uchast-u-programax-es-erazmus-ta-gorizont-2020/gorizont-2020.html>.
12. Наказ МОН № 329 «Про визначення основних напрямів використання бюджетних коштів відповідно до міжнародних договорів України на 2017 рік» від 28.02.2017. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-03-06/7077/nmo-329.pdf>.
13. Наказ МОН № 442 «Про фінансування спільних українсько-французьких науково-дослідних проектів у 2017 році». URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-03-28/7203/nmo-442.pdf>.
14. Бесчастний В. Професійна економічна привабливість наукової діяльності для молодих юристів: сучасний стан і перспективи. Віче. 2013. № 16. С. 7–10.



15. Рейтинг університетів газети «Таймс». URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=53>.
16. QS World University Rankings. URL: <http://www.topuniversities.com/university-rankings>.
17. Методика Топ-200. URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=33>.
18. Рейтинг вищих навчальних закладів України за показниками наукометричної бази даних Scopus. URL: <http://scopus.org.ua>.
19. Московкин В.М. Рейтинги университетов как инструмент управления конкурентоспособностью. *Alma mater: вестник высшей школы*. 2008. № 2. С. 22–25.

## REFERENCES:

1. Закон України «Pro vyshchu osvitu» vid 05.09.2017 no. 2145-VIII. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>.
2. Закон України «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist» / Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2016, no. 3, st.25. [Elektronnyi resurs], Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-192>.
3. Drach I. Ye. (2012) Innovatsiino-proektna diialnist u systemi reytynhovoho otsiniuvannia VNZ Ukrainy [Innovation-project activity in the rating system of higher educational institutions of Ukraine] / I.Ye. Drach // *Naukovyi visnyk NHU. Seriiia «Ekonomika ta upravlinnia»* (Scientific bulletin of NMU. Series «Economics and Management»), no. 5, pp. 126–131.
4. Khrystynchenko N. P. (2014) Natsionalni osoblyvosti mekhanizmu orhanizatsii naukovoï diialnosti [National features of the mechanism of organization of scientific activities] / N.P. Khrystynchenko // *Mytna sprava.*, no.3 (93), Ch.2., pp. 256–261.
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 no. 254k/96-VR. Rezhym dostupu: [Elektronnyi resurs]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
6. Закон України «Pro prioryetni napriamy innovatsiinoï diialnosti v Ukraini» no 3715-VI vid 08.09.2011 / Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), redaktsiia vid 05.12.2012, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
7. (2011) Analiz zakonodavstva Ukrainy u sferi doslidzhen, rozrobok ta innovatsiinoï diialnosti ta propozytsii shchodo dopovnen do zakonodavstva. Proekt YeS «Vdoskonalennia stratehii, polityky ta rehuliuвання innovatsii v Ukraini». – K.: Feniks. – 350 pp.
8. Nauka v universytetakh. Piatyrichnyi dosvid diialnosti Rady prorektoriv iz naukovoï roboty vyshchych navchalnykh zakladiv III-IV akredytsii ta dyrektoriv naukovykh ustanov MON Ukrainy / Za zah. red. Chlenakorespondenta NAN Ukrainy M. Yu. Ilchenka. – K.: TOV «VD «EKMО», 2010. – 356 s.
9. Закон України «Pro innovatsiinu diialnist» vid 04.07.2002 no. 40-IV// <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
10. Закон України «Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii» no. 143-V vid 14.09.2006 r. (redaktsiia vid 01.01.2011 r.)// <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/143-v>
11. Ramkova prohrama Yevropeiskoho Soiuzu z doslidzhen ta innovatsii «Horyzont 2020» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/activity/mizhnarodni-zvyazki/uchast-u-programax-es-erazmus-ta-gorizont-2020/gorizont-2020.html>
12. Nakaz MON no. 329 «Ppo vyznachennia osnovnykh napriamiv vykorystannia biudzhethnykh koshtiv vidpovidno do mizhnarodnykh dohovoriv Ukrainy na 2017 rik» vid 28.02.2017 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-03-06/7077/nmo-329.pdf>
13. Nakaz MON no. 442 «Pro finansuvannia spilnykh ukrainsko-frantsuzkykh naukovo-doslidnykh proektiv u 2017 rotsi» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-03-28/7203/nmo-442.pdf>
14. Beschastnyi V. (2013) Profesiina ekonomichna pryvablyvist naukovoï diialnosti dlia molodykh yurystiv: suchasnyi stan i perspektyvy [Professional economic attractiveness of scientific activity for young lawyers: current state and prospects] / V. Beschastnyi // *Viche*. – no.16. – pp. 7–10.
15. Reytynh universytetiv hazety «Taims» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=53>.
16. QS World University Rankings [Electronic resource]. – Access mode:<http://www.topuniversities.com/university-rankings>.
17. Metodyka Top-200 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=33>
18. Reytynh vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy za pokaznykamy naukometrychnoi bazy danykh Scopus [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:<http://scopus.org.ua>.
19. Moskovkin V. M. (2008) Reytingi universitetov kak instrument upravleniya konkurentosposobnost'yu [University ratings as a tool for managing competitiveness] / V. M. Moskovkin ; BelGU // *Alma mater: vестnik vysshey shkoly*. – № 2. – pp. 22–25.